

Абдувалиева Г.А.

**КЫРГЫЗ ЖАНА ТҮРК ТИЛИНИН САЯСИЙ ЛЕКСИКАСЫНЫН “КООМ”
ТЕМАТИКАЛЫК ТОБУНУН САЛЫШТЫРМА АНАЛИЗИ**

Абдувалиева Г.А.

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРУППЫ “ОБЩЕСТВО”
В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ КЫРГЫЗСКОГО И ТУРЕЦКОГО ЯЗЫКОВ**

G.A. Abduvalieva

**THE COMPARATIVE ANALYSIS OF THE THEMATIC GROUP “SOCIETY”
IN THE POLITICAL LEXIS OF THE KYRGYZ AND TURKISH LANGUAGES**

УДК:371/372.496

Бул макалада кыргыз жана түрк тилинин саясий лексикасынын «Коом» тематикалык тобунун салыштырма лингвистикалык анализи жасалган.

Түйүндү сөздөр: *тематикалык топ, лексикалык бирдик, түшүнүк, өздөштүрүлгөн сөздөр, морфологиялык ыкма.*

В данной статье проводится сравнительный лингвистический анализ тематической группы «Общество» в политической лексике кыргызского и турецкого языков.

Ключевые слова: *тематическая группа, лексическая единица, понятие, заимствованные слова, морфологический способ.*

This study comprises the comparative and linguistic analysis of the thematic group “Society” in the political lexis of the Kyrgyz and Turkish languages.

Key words: *thematic group, lexical unit, concept, borrowings, morphological method.*

Мамлекеттер ортосундагы түрдүү саясий, маданий, экономикалык байланыштар, илим менен техникада көп тармактардын пайда болушу, улуттар ортосундагы саясий, маданий, илимий, спорттук мамилелердин кеңейиши, сөзсүз, кайсы гана тилде болбосун, лексикалык фондунун байышына жана тилдик бирдиктердин, өзгөчө, жаңы терминдердин көбөйүшүнө алып келет.

Мындай жаңы тилдик бирдиктер, биринчи кезекте, тилдин коомдук-саясий лексикасында байкалат. Себеби коомдук-саясий лексика адамзат коомчулугунун коомдук жашоосун жана андагы тарыхый окуяларды тилдик жактан чагылдырып турат. Коомдук-саясий лексика адамзаттын практикалык ишмердүүлүгүнүн жана коомдук байланыштардын мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн өнүгүүсүнүн негизинде калыптанат. Бул лексикалык катмар өзүнүн ичине мамлекет жана бийликтин түзүлүшүнө тиешелүү түшүнүктөрдү, алардын өзгөчөлүктөрүн, белгилүү бир мамлекетке же топко тиешелүү адамдардын акыбалын жана анын ичиндеги коомдук иерархия сыяктуу көптөгөн түшүнүктөрдү билдирген тилдик бирдиктерди камтыйт. Ошондуктан бул лексикалык катмардын улам изилденип, иретке салынышы зарыл.

Бүгүнкү күндө Түркия менен Кыргызстандын ортосундагы саясий, экономикалык, маданий жана илимий кызматташтык жигердүү өнүгүүдө. Мындай

көрүнүш илим тармагына да өз таасирин тийгизип, салыштырма планда илимий иштердин аткарылышына жол ачты. Биздин ишибиз дагы лексикология багытындагы татаал маселелердин бири болгон коомдук-саясий лексиканын бир бөлүгүнө арналып, кыргыз жана түрк тилиндеги коомдук-саясий лексиканын «Коом» тематикалык тобунун салыштырылып изилдөөсүнө багытталат.

Коомдук түшүнүктөргө байланыштуу топту иликтөөгө алууда, кыргыз тилинде мындай топ жалпы материалдын 30,1%ын түзгөнү аныкталды. Практикалык материалдын негизинде, бул топто жаңы түшүнүктөр көбүрөөк пайда болгондугун айтсак болот. Мисалы, *күрөөккана, акционер, ижара, иш таптоо, демөөрчү, жалган нике* ж.б. Бул топтун тизмесине жалпысынан коомдук жашоого байланыштуу болгон түшүнүктөрдү туюндурган тилдик бирдиктер киргизилди. Атап айтканда, диний түшүнүктөр, коомдук жашоону жакшыртууга багытталган иш-чараларды чагылдырган түшүнүктөр, дүйнөлүк саламаттыкты сактоого тиешелүү терминдер, тейлөө кызматында пайда болгон жаңы түшүнүктөр ж.б.

Мисалы, булардын ичиндеги *аренда* сөзүнүн ордун толуктаган *ижара* сөзүн алып көрсөк, кыргыз тилинин түшүндүрмө сөздүгүндө *ижара* сөзү жерди, үйдү ж.б. убактылуу пайдаланууга берүүчүлүк, аренда дегенди билдирет. Кыргызстандын борбор шаарынын соода-сатык борборуна айлануусу, чет өлкөлүк ишкер жана кызматкерлердин көбөйүшү, айыл жергеинен борбор шаарга келип отурукташкан адамдардын санынын жогорулашы сыяктуу өзгөрүүлөрдөн улам турак-жай маселеси пайда болуу менен бирге, тилибиз ижарага байланыштуу *ижара акысы, ижара берүүчү, ижара жалдамасы, ижарачы, ижара келишими* сыяктуу сөз айкаштары менен толукталган. Белгилей кетчү нерсе, тизмекке алынган бул сөздөрдүн ичинен бир гана *ижара* сөзүнүн мааниси түшүндүрмө сөздүктө берилген. Бул сөздөр калькалоо ыкмасы менен которуп алынса да, азыркы учурда кенен колдонулган лексиканын тизмесинде орун алат. Бирок *ижара* сөзү араб тилине таандык экенин эске алганда, тилибиз бир чет тилден алынган сөздү башка чет тилдеги вариантка алмаштыруу көрүнүшүнө дуушар болуп турат.

Жогоруда эскертилгендей, рынок экономикасына өтүү менен бирге массалык маалымат каражатта-

рында *жарнама, ниар, демөөрчү, арзандатуу* сыяктуу жаңы сөздөр пайда болгон. Мисалы, *жарнама* сөзү казак тилинен кабыл алынса, *ниар* орус тили аркылуу англис тилинен кабыл алынган. Ошондой эле 2008-жылдары электроэнергияны үнөмдөө максатында өкмөт тарабынан электроэнергияны берүүнүн чектелиши менен бирге тилде *мезгилдик өчүрүү* сөз айкашы орун алат.

Жаңы технологиялардын өнүгүүсүнөн улам, жарандардын коммуналдык кызмат үчүн акы төлөөсүн жеңилдеткен жаңы электрондук аппарат пайда болуп, тилге чет тилден *терминал* термини кабыл алынган.

Акыркы жылдарда Кыргызстанда ислам дини кеңири жайылып, коомдо диний терминдер кеңири колдонула баштайт. Мисалы, *хиджап кийген кыздар, жума намазына баруу, намазкана, ажылыкка баруу, ажы, муфтий, даватка чыгуу, намаз, беш маал намаз окуу, парз, ширк* ж.б.

Кыргыз тилинде *гендер* сөзүнүн негизинде *гендердик теңчилик, гендердик изилдөө, гендердик талдоо, гендердик мамилелер, гендердик зомбулук, комплекстик гендердик мамилелер, эмгекти гендердик бөлүштүрүү* сыяктуу сөз айкаштары пайда болгон. Гендер маселеси боюнча кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинде 2008-жылы мыйзам кабыл алынып, гезиттерде кеңири талкууланган темалардын катарына киргени маалым.

Негизинен, кыргыз тилинин коомдук түшүнүктөрдү чагылдырган терминдердин катарында семантикалык жактан өзгөрүүгө дуушар болгон бир кыйла сөздөр орун алат. Мындай учурда сөздүн маанисинин кеңейиши же тарышы, сөздүн унутулуп же болбосо кайрадан жандануусу эске алынат. Мисалы, белгилүү бир ырчы же болбосо саясатчынын коопсуздугун камсыз кылган кишилерге азыркы учурда *жан сакчы* сөзү колдонулат. Кыргыз тилинин сөздүгүндө бул сөз эмес, *сакчы* сөзүнүн 2 мааниси берилген: 1. Кароолчу, кайтаруучу; 2. Чек араны сактоочу, кайтаруучу жоокер. Азыркы учурда бир адамдын коопсуздугун камсыз кылган адамга *кароолчу, кайтаруучу* айтылбай, мааниси тарып, бир гана имаратты кайтарган кишини билдирип калган. Ал эми кишини кайтарган адамдарга *жан сакчы* болуп колдонула баштаган. Демек бул сөздүн үчүнчү мааниси да пайда болгондугун байкаса болот.

Бул топко кирген сөздөрдүн ичинде мааниси жагынан коомдук жашоону жана негизинен, коомдогу негативдүү түшүнүктөрдү чагылдырган терминдер орун алат. Мисалы, негативдүү түшүнүктөрдү туюндурган терминдер булар коом тарабынан жактырылбаган, адеп-ахлакка туура келбеген, мыйзамдуулукту бузган көрүнүштөрдү билдирет. Булар *паракорлук, этникалык тазалоо, жумушсуздук, баскынчылык, бангизат колдонуу, контрабанда, аялдардын трафики* ж.б.

Коомдук топко киргизилген сөздөрдүн ичинен *паракорлук* терминин айтпай коюу мүмкүн эмес. Кыргызстан эгемен мамлекет катары пайдубалын кургандан бери бул курч маселе бүгүнкү күнгө чейин

өрчүп келүүдө. Кызмат абалын кыянаттык менен колдонгон адамдардын пара алуусун билдирген *коррупция* сөзү алгач жылдары орус тилиндегидей колдонулуп келсе, кийинки учурда иран тилинен алынган *паракорлук* сөзү менен алмаштырылган. Ал эми азыркы учурда *паракорлук* менен бирге казак тилинен алынган *жемкорлук* сөзү дагы колдонула баштады. Кыргыз тилинин азыркы абалындагы бул иш-аракетке тиешелүү түшүнүктөрдү бере турган болсок, төмөнкүдөй сөздөргө күбө болобуз: *пара, паралоо, паракор, паракорлук, пара алуу, коррупция, коррупцияланган, тууганчылык, тууганчылык кылуу, акча алууга мажбурлоо, бекер эс алуу, бекер дарылануу, мамлекеттик сыйлыкты сатып алуу, кандидаттык наамды сатып алуу, кызмат орунду сатып алуу, сый тамак берүү, ставка, ставкасын берүү, сессияны «раскидать, разводить» этүү, дипломду сатып алуу* ж.б.

Ал эми түрк тилинин коомдук-саясий лексикасынын бул тобуна көңүл бура турган болсок, бул топту кыргыз тилине караганда калыптанган лексикалык катмар катары кабыл алсак болот. Бул алкакта, мисалы, ошол эле ижара боюнча маселени алсак, бул түшүнүктүн мурдатан эле өнүккөндүгүн айта алабыз. Коомдук өнүгүүлөр тармагында Түркия Республикасында коомдун жашоо-шартын жогорулатуу үчүн үзүрлүү иш-чаралардын аткарылгандыгын айта алабыз. Өзгөчө, акыркы 10 жылдын ичинде бийликке премьер-министр Режеп Тайып Эрдогандын келишин жана бул саясатчынын тышкы саясаты жана ошол эле учурда өлкөнүн экономикалык абалын көтөрүү боюнча далай чоң ийгиликтерге жетишкендигин белгилеп кетүү зарыл. Айрыкча, коомдун жашоо-шартын жогорулатуу боюнча ийгиликтүү реформалар өткөрүлгөн. Бул реформалардын негизинде кабыл алынган жаңы мыйзамдардын ишке кириши жаңы түшүнүк жана терминдердин пайда болуусуна алып келгени шексиз. Мисалы, 2005-жылы «Майыптар мыйзамы» аркылуу тилде 'korumalı işyeri', 'bakıma muhtaç özürülü' - «корголгон иш орду», «каралганга муктаж болгон майып» сыяктуу түшүнүктөр түрк тилинде жаңы түшүнүк катары катталган [Seyar, 2008:3]. Бул түшүнүккө байланыштуу семантикалык талааны белгилей кете турган болсок, төмөндөгүдөй термин жана терминдик сөз айкаштар аныкталат: *Bakıcı-багуучу, bakıcı personel-баккан персонал, bakıcı uzmanı-багуучу адис, bakıcı aile fertleri-багуучунун үй-бүлө мүчөлөрү, bakım bilimi-багуу илими, bakım çeşitleri-багуунун түрлөрү, bakım eğitimi-багуу боюнча билим алуу, bakım evi-карылар үйү, bakım yurdu-майыптар жана карылар үйү, bakım güvence sistemi-багуу кепилдиги системасы, bakım hizmetleri-багуу кызматы, bakım heyeti-багуу боюнча комиссия, bakım hizmetleri değerlendirme heyeti-багуу иштерин баалоочу комиссия, bakım ihtiyacı-багууга болгон муктаждык, bakım kalitesi-багуу сапаты, bakım kapsamı-багуу мазмуну, bakım merkezi-багуу борбору, bakım ödeneği-багуу жөлөкпүлү, bakım planı-багуу планы, bakım raporu-багуу боюнча отчет, bakım sigortası-багуу боюнча*

камсыздандыруу, *bakım sonrası program-багуудан кийинки программа, bakım standartları-багуу стандарттары, bakıma muhtaç kişi-багылууга муктаж болгон киши, bakıma muhtaç özürlü-багылууга муктаж болгон майып, bakıma muhtaçlık-багылууга муктаждык, bakıma muhtaçlık derecesi-багылууга муктаждык даражасы, hastabakıcı-багуучу.* Демек, бир түшүнүктүн пайда болуусу менен ага тиешелүү болгон башка түшүнүк жана терминдердин пайда кылуусун жогорудагы мисалдардан ачык көрө алабыз. Албетте, Кыргызстанда дагы социалдык коргоо боюнча иш алып барган ведомстволор бар, бирок багылууга муктаждыгы болгон адамдарга багуучуларды бөлүштүрүү жана аларга каражат бөлүү сыяктуу иш-чаралар каралбайт, мына ушул себептен улам тилде дагы бул түшүнүктүн алкагындагы терминдер анча деле көп эмес.

Түрк тилинде коомдук түшүнүктөрдү билдирген топто, негизинен, коомдук жашоонун шарттарын жакшыртуу, өлкөнүн экономикалык абалын жогорулатуу, тышкы саясатты өнүктүрүүгө багытталган сөз жана сөз айкаштар кеңири кездешерин байкайбыз. Мисалы, *çağdaşlaşma-заманбапташтыруу, ekonomik gelişme-экономикалык өнүгүү, kalkınma stratejisi-өнүктүрүү стратегиясы, kadın hakları-аял укуктары, kamu servisler-коомдук кызматтар, sanayi devrim-өнөр жай революциясы* ж.б.

Ошону менен катар эле акыркы учурда багытталган тарап коом болгондуктан, коомдук сөзү менен түзүлгөн сөз айкаштардын көп экендигин белгилесек болот. Булар: *toplumsal örgüt-коомдук уюм, sosyal sigorta-социалдык камсыздандыруу, toplumsal tepki-коомдук реакция, sosyal devrim-коомдук көтөрүлүш, sosyal ilişkiler-коомдук байланыштар* ж.б.

Акыркы жылдарда жаңы технологиялардын өнүгүүсү менен пайда болгон түшүнүктөрдүн, көрүнүштөрдүн атоолору түрк тилинде орун алганына карабастан, андай атоолордун чет тилдеги вариантын колдонуу тенденциясы күчтүү экени баамга учурайт. Албетте, мындай көрүнүш бир гана түрк тили эмес, ошондой эле кыргыз тилине да мүнөздүү. Мисалы, коомдук жашоого тиешелүү терминдердин катарында түрк тилинде варианты болгону менен, чет тилден алынган сөздөр арбыныраак колдонулууда: *check etmek-kontrol etmek-текшерүү, provoke etmek-kışkırtmak-провокациялоо, көкүтүү, deklare etmek-bildirmek-билдирүү, entegre olmak-bütünleşmek-интеграциялоо, illegal-yasadışı-мыйзамсыз, departman-bölüm-бөлүм, konsensus-uzlaşma-ымала, doküman-belge-документ* ж.б. Мындай көрүнүш дээрлик бардык тилдер үчүн мүнөздүү. Себеби заманбап жашоонун шарттарында белгилүү бир чет тилинен алынган сөздү өзгөчө белгилеп көрсөтүү кандайдыр бир мода сыяктуу, башкача айтканда азыркы учурдун тенденциясы десек, жаңылышпайбыз. Кыргыз тилинде көбүн эсе орус тилинен же болбосо орус тили аркылуу англис, француз ж.б. тилдерден алынган сөздөр колдонулса, түрк тилинде болсо түздөн-түз англис тилинен алынган сөздөр колдонулат.

Түрк тилинин дагы бир өзгөчөлүгү – араб жана фарс тилдеринен кабыл алынган сөздөрдүн атайылап колдонулушу. Мындай көрүнүштү түрк саясатчыларынын, белгилүү инсандардын эл алдында айтылган кебинен байкаса болот. Атайылап даярданып же болбосо күтүлбөгөн жерден элдин алдында сүйлөгөн саясатчы же коомдук ишмер атайын араб жана фарс тилиндеги сөздөрдү колдонот. Бул иш-аракет элдин алдында өзүн олуттуу жана билим деңгээлинин жогору экендигин көрсөтүш үчүн аткарылат деген ойдобуз. Мисалы катары Түркия Республикасынын Кыргызстандагы элчиси Нежат Акчалдын ачылыш аземинде сүйлөгөн сөзүнөн алынган айрым сүйлөмдөргө көңүл бурсак: *«Kırgızistan'da müessif olayların yaşandığı 2010 yılında ülkemizce sağlanan maddi ve manevi destek 2011 yılında da devam etmiş...» - «Кайгылуу окуяларды башынан өткөргөн Кыргызстанга 2010-жылы көрсөтүлгөн моралдык жана материалдык жардам 2011-жылы да улантылат».* Бул сүйлөмдөгү *müessif* сөзү араб тилинен алынган жана мааниси жагынан кайгылуу, капалуу дегенди билдирет. Түрк тилинде маанини туюндурган *üzücü, acıklı, kederli* сыяктуу сөздөр бар. Кийинки мисал: *«... ülkemizin Kırgızistan'ın ekonomik ve beşeri kalkınmasına verdiği desteğin muhtelif somut ve çarpıcı yansımalarıdır» - «... өлкөбүздүн Кыргызстандын экономика жана адамзатынын өнүгүүсүнө кошкон салымынын ар түрдүү анык жана көрүнүктүү мисалдары».* Бул сүйлөмдөгү *muhtelif* сөзү мааниси жагынан *ar түрдүү, ar кандай* дегенди билдирет. Түрк тилинде бул маанидеги төл сөз *çeşitli* болуп саналат. Ушул эле кептен дагы бир мисал көрсөтө кетсек: *«Kırgızistan'da mevcut Türk eğitim müesseseleri, çoğu Kırgız vatandaşı olan 10 bini aşkın öğrenciye eğitim vermektedir» - «Кыргызстандагы түрк билим берүү мекемелери көбү кыргыз жараны болгон 10 миңден ашуун окуучууга билим берет».* Бул сүйлөмдөгү мекеме маанисиндеги *müessese* сөзүнүн түрк тилинде *kurum* деген варианты бар. Көрүнүп тургандай, бир эле контексттен алынган 3-5 мисал биздин оюбуздун туура экендигин тастыктап турат. Муну азыркы түрк саясий лексикасынын бир өзгөчөлүгү катары кабыл алсак, туура болчудай.

Сөздөрдүн сандык көрсөткүчү бул топтун ичинен кыргыз тилинде чет тилден алынган сөздөр 124 лексикалык бирдикти, калькаланган сөздөр 93, төл сөздөр 176 лексикалык бирдикти түздү. Түрк тилинде чет тилден алынган сөздөр 101 лексикалык бирдикти, калькаланган сөздөр 101, төл сөздөр 158 лексикалык бирдикти түздү. Көрүнүп тургандай, бул топтун негизги курамын төл сөздөр түзөт. Мындай айырмачылык бул топто жалпы колдонулган лексикага тиешелүү сөздөрдүн үстөмдүк кылганы менен түшүндүрүлөт.

Кыргыз тилинде орус тили аркылуу англис тилинен алынган сөздөрдү кеңири колдонуу тенденциялык мүнөзгө ээ: *брифинг, конференция, панель, дебаты, диссидент, волонтер, пиар, виза, интервью* ж.б.

Коомдук жашоонун жана экономиканын өнүгүүсү менен бирге пайда болгон жаңы түшүнүктөрдү так атоо зарылчылыгы сөздөрдүн көбүн чет тилиндеги вариантында колдонууну шарттаган. Мисалы, *технопарк, кондоминимум, интернет-клуб, ломбард, супермаркет, минимаркет* ж.б. Булардын ичинен *ломбард* сөзү кыргызчага которулмуш болуп, *күрөө-кана* болуп колдонулуп жүрөт, а бирок негизинен бул сөз иран тилине таандык.

Жалпы колдонулган лексиканын терминдешүүсү менен бирге, терминдердин жалпы колдонулган лексикада орун алуусу да кездешет. Мисалы, психология тармагында колдонулган *депрессия* сөзү коомдук-саясий лексикада *коомдук депрессия* формасында кеңири колдонулган лексиканын катарында орун алат.

Түрк тилинде чет тилден алынган сөздөрдүн булак тили катары англис, француз жана араб тилдери болуп саналат. Мисалы, англ.т. *miting* (*митинг*), *sekuler, sekularizm* (*секулярдык, секуляризм*), фран.т. *sabotaj* (*саботаж*), *diskriminasyon* (*дискриминация*), араб т. *müessese* (*уюм*), *müttefik* (*биргелешкен*), *mülteci* (*диссидент*), *rüşvet* (*пара*) ж.б. Ал эми кыргыз тилине сөздөр түздөн-түз орус тилинен же орус тили аркылуу башка европалык тилдерден алынат. Мисалы, лат.т. *dogma*, грек т. *diaspora*, немис т. *акционер*, фран.т. *визит*, *идеализм*, орус т. *ведомство*, *военкомат*, *налог* ж.б.

Кыргыз тилине таандык сөздөр бул топто тилдин морфологиялык ыкмасынын негизинде пайд болгонун айта алабыз. Булардын ичинен **-чылык, -чы, -лык, -луу** жана башка мүчөлөр активдүү кызмат кылган. Мисалы, *теңчилик, жыргалчылык, жаатчылык, байкерчилик, артыкчылык, кайдыгерлик, кайрымдуулук, каракчылык, ишмердүүлүк, лоялдуулук, манкуртчулук, ортомчулук, паракорлук, тартыштык, такыбачылык, тилектешик, тилемчилик* ж.б. Булардын арасынан айрымдары антонимдик катышта болгон сөздөрдө орун алат. Булар өз ара **-сыз/-сиз** сыяктуу терс форманы билдирген мүчөнүн жардамы менен түзүлөт. Мисалы, *жумуштуулук – жумушсуздук, жарандуулук – жарансыздык, сабаттуулук – сабатсыздык, кайрымдуулук – кайрымсыздык, демилгелүү – демилгесиздик* ж.б.

Кыймыл-атооч жасоочу **-лашуу, -лаштыруу** сыяктуу мүчөлөрдөн жасалган сөздөр да кеңири учурайт. Мисалы, *туруксуздаштыруу, турукташ-*

тыруу, турукташуу, кызматташуу, минчиктештирүү, заманбапташтыруу, камсыздандыруу, кийлигишүү, күбөлөндүрүү, элдештирүү, эскертүү ж.б.

Түрк тилинде төл сөздөр **-im, -ma/-me, -cılık/ -çılık, -lık, -cı/-ci** мүчөлөрдүн жардамы менен жасалат. Мисалы, *ayrımıcılık* (*сегрегація*), *bencilik* (*эгоизм*), *birleşim* (*биргелешүү*), *bunalım* (*каатчылык*), *değişim* (*өзгөрүү*), *egemenlik* (*эгемендик*), *eylemci* (*ишмер*), *kalkınma* (*өнүгүү*), *katılım* (*катышуу*), *ülküci* (*идеалист*), *vatandaşlık* (*жарандуулук*) ж.б. Ошондой эле бул тилде **-laşma, -laşmak** сыяктуу мүчөлөрдүн жардамы менен жасалып, процессти чагылдырган сөздөр орун алат. Мисалы, *Batılılaşma* (*Европалашуу*), *çağdaşlaşma* (*заманбапташуу*), *kamulaştırma* (*улутташтыруу*), *kutuplaşma* (*бөлүнүү*), *radikalleşmek* (*радикалдашуу*) ж.б.

Жыйынтыктап айтканда, бул тематикалык топто дагы кыргыз тилинде айрым орус тилинен алынган сөздөрдү кыргызчалатуу максатында кайра эле араб же иран тилиндеги сөздөр менен алмаштыруу көрүнүшү байкалды. Мындай көрүнүш дээрлик бардык топтордун («Коом», «Экономика», «Мамлекет», «Саясат») ичинен кезикти. Демек, кыргыз тилинде орус тилинен алынган сөздөрдү кыргызчалатуу максатында араб же иран тилдеринен кирген сөздөргө алмаштыруу тенденциясы байкалат десек, жаңылышпайбыз. Ал эми түрк тилинде бул топто сөздөрдүн түрдүүлүгү үстөмдүк кыларын айта алабыз. Алсак, социалдык коргоо боюнча муктаж болгон майыптарга эле тиешелүү түзүлгөн сөз айкаштар 29 лексикалык бирдикти түздү. Демек, мамлекеттин экономикалык, саясий, социалдык абалы түздөн-түз тилге таасирин тийгизет деген жыйынтыкка келебиз.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Васильева, А.Н. Газетно-публицистический стиль речи [Текст]: курс лекций по стилистике рус. яз. / А.Н. Васильева.- М.: Рус. яз., 1982.- 198 с.
2. Вопросы тюркского языкознания [Текст]: материалы Первой межресп. конф. молодых лингвистов-тюркологов.- Алма-Ата: Наука, 1985.- 184 с.
3. Гречко В.А., Синонимия терминов [Текст] / В.А. Гречко//Актуальные проблемы лексикологии и словообразования.- Новосибирск, 1974.- Вып. 3.- С. 147-150.
4. Türkçe gazeteler [Электронный ресурс].-Режим доступа: www.turkcegazeteler.com. - Загл. с экрана.
5. Кыргыз гезиттери [Электронный ресурс].-Режим доступа: www.presscom.kg. - Загл. с экрана.

Рецензент: к.филол.н., доцент Касиева А.